

**PERUSKOULUN JA SEURAKUNNAN MUSIIKKIKASVATUKSEN
TAVOITTEET VERTAILUSSA**

Maiju Kovanen
Kandidaatintutkielma
Musiikkikasvatus
Syksy 2013
Jyväskylän yliopisto

JYVÄSKYLÄN YLIOPISTO

Tiedekunta – Faculty Humanistinen tiedekunta	Laitos – Department Musiikin laitos
Tekijä – Author Kovanen, Maiju Pauliina	
Työn nimi – Title Peruskoulun ja kirkon musiikkikasvatuksen tavoitteet vertailussa	
Oppiaine – Subject Musiikkikasvatus	Työn laji – Level Kandidaatintutkielma
Aika – Month and year 10/2013	Sivumäärä – Number of pages 34
Tiivistelmä – Abstract	
<p>Yleissivistävä peruskoulu ja kirkko tarjoavat molemmat monipuolista musiikkikasvatusta yhteiskunnassamme. Vuosisatoja kestänyt yhteistyö koulun ja kirkon kasvatustyössä on yhteiskuntamme muutosten myötä romuttunut ja nykyisin kasvatusvastuuta hoidetaan vain omista lähtökohdista käsin. Yhteistä kasvatuspotentiaalia hyödyntämällä eri kasvatusinstituutiot voisivat tukea ja täydentää toinen toisiensa musiikkikasvatustyötä entistä paremmin.</p> <p>Tutkimuksessa analysoitiin ja verrattiin perusopetuksen opetussuunnitelmaa ja seurakunnan musiikkikasvatuksen taustoja ja tavoitteita. Tarkoituksena oli selvittää, miltä osin koulussa ja kirkossa annettava musiikkikasvatus on yhteneväistä ja mitä eroavaisuuksia kasvatusajattelussa ja -toiminnassa on. Koulun ja kirkon musiikkikasvatustyötä ohjaavat julkiset asiakirjat, joihin on koottu laaja joukko tavoitteita ja sisältöjä. Koulun tämänhetkiset tavoitteet on kirjattu Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteisiin (2004), kirkon kasvatuksen päämäärät löytyvät puolestaan Musiikkikasvatus seurakunnassa -julkaisusta (1989). Tutkimuksen aineistona toimivat nämä koulun ja kirkon viralliset tavoitejulkaisut.</p> <p>Vertailussa selvisi, että peruskoulun ja seurakunnan musiikkikasvatustyön tavoitteissa ja sisällöissä on paljon yhteneväisyyksiä. Tärkeimpänä tavoitteena molemmilla tahoilla on herättää ihmisessä kiinnostus musiikkia kohtaan ja rohkaista häntä musiikilliseen toimintaan. Myös monet tieto- ja taitosisällöt sekä ihmisen kokonaisvaltaiseen kasvuun liittyvät tavoitteet olivat samansuuntaisia sekä kirkon että koulun tavoitteissa. Vaikka itse käytännön kasvatustyössä molemmat instituutiot suosivat pitkälti yhdenmukaisia toiminnansisältöjä, poikkeavat peruskoulun ja kirkon kasvatustoiminnan lähtökohdat ja päämäärät kuitenkin perustavanlaatuisesti toisistaan: koulu kasvattaa sivistynyttä yksilöä yhteiskunnan vastuulliseksi jäseneksi, kun taas kirkon tehtävänä on omasta olemuksestaan käsin välittää evankeliumia, kutsua ihmisiä armollisen Jumalan yhteyteen ja kannustaa ihmisiä toimimaan lähimmäisten parhaaksi.</p> <p>Tutkimus toimii teoreettisena pohjana maisterintutkielmalleni, jossa jatkan koulun ja kirkon musiikkikasvatuksen tavoitteiden analysointia sisällönanalyysin keinoin. Lisäksi tulevassa tutkimuksessani pohdin mahdollisuuksia ja perusteluja toisiaan tukevalle ja täydentävälle yhteistyölle koulun ja kirkon musiikkikasvatuksen puitteissa.</p>	
Asiasanat – Keywords peruskoulu, seurakunta, musiikkikasvatus, kasvatustavoitteet	
Säilytyspaikka – Depository Jyväskylän yliopisto, Musiikin laitos	
Muita tietoja – Additional information	

SISÄLLYS

1	JOHDANTO	4
2	KOULUN MUSIIKINOPETUKSEN TAVOITTEET	6
	2.1 Tavoitteiden taustalla	6
	2.1.1 Koulun kasvatusajattelusta	7
	2.1.2 Musiikinopetuksen järjestämisestä	9
	2.2 Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteet (2004)	11
	2.2.1 Musiikki	11
	2.2.2 Muita poimintoja opetussuunnitelmasta	13
3	SEURAKUNNAN MUSIIKKIKASVATUKSEN TAVOITTEET	16
	3.1 Tavoitteiden taustalla	16
	3.1.1 Musiikin teologiasta	17
	3.1.2 Kristillisestä kasvatusajattelusta	18
	3.2 Musiikkikasvatus seurakunnassa (1989)	20
4	TAVOITTEET RINNAKKAIN	24
5	PÄÄTELMÄT	30
	LÄHTEET	33

1 JOHDANTO

Peruskoulun opetuksen ja kasvatuksen tavoitteita on listattu perusopetuksen opetussuunnitelman perusteisiin runsain määrin: nykyisillä resursseilla kaikkien oppisisältöjen läpikäyminen, saati tavoitteiden saavuttaminen tuntuu opettajan näkökulmasta haasteelliselta. Musiikinopettajana jään pohtimaan, mitä kautta voisın tarjota kaikille oppilaille avointa ja sujuvaa jatkumoa peruskoulussa aloitettuun musiikkikasvatukseen. Toisaalla seurakunnan työntekijänä silmäilen kirkon musiikkikasvatuksen linjauksia, jotka on kirjattu vuodelta 1989 peräisin olevaan asiakirjaan. Musiikkikasvatus seurakunnassa -julkaisu hahmottelee kirkon musiikkikasvatustyön sisältöjä ja tavoitteita hyvin karkeasti yleisellä tasolla liikkuen. Neljännesvuosisadan takaiset yleispätevät tavoitteet eivät anna kovin konkreettista apua tämän päivän seurakuntien toimintaan, joten kirkkomuusikkona koen joutuvani asettamaan työskentelyni kasvatussisällöt melko tyhjälle perustalle.

Näistä näkökulmista, musiikinopettajan ja kirkkomuusikon silmin katsotuista tilanteista kirposi mieleeni ajatus koulun ja seurakunnan musiikkitoiminnan välisestä yhteistyöstä, jossa pyritään mahdollisen kilpailuasetelman sijasta kehittämään toinen toistaan tukevaa musiikkikasvatusta eri instituutioiden välille. Ensi alkuun ajatus kirkon ja koulun tiiviistä yhteistyöstä kasvatusrintamalla tuntuu tänä päivänä varsin vieraalta. Historian saatossa uskonnollis-kansalliset arvot ovat vaihtuneet yhteiskunnan liberalisoitumisen pyörteissä: lisääntynyt tasa-arvo, suorituskyky ja muut kilpailukyvyyn ominaisuudet ovat lyöneet itsensä läpi kasvatuksen lähtökohtana (Värri 2010, 49). Tarkastellessa koulun ja kirkon taivalta vuosikymmeniä ja -satoja taaksepäin on näiden kahden instituution välillä kuitenkin havaittavissa varsin symbioottinen suhde.

Kanttorin virka on kehittynyt aikojen saatossa keskiajan luostareiden esilaulajasta (cantor) lukkarin ammattinimikkeen kautta nykyiseen muotoonsa, jossa tehtävänä on seurakunnan musiikkielämän johtaminen kaikessa kokonaisuudessaan. Yhteinen piirre näille kaikille kanttorin työn vaiheille on ollut vahva sidos kasvatustyöhön. Keskiajan cantor hoiti kirkon työnsä ohella koulujen musiikinopetusta, lukkarit puolestaan

huolehtivat kirkkolaulun ohjaamisen lisäksi rippikouluopetuksesta, lasten lukutaidon opetuksesta sekä kinkerikuulusteluista. (Erkkilä 2003, 77–88; Tuppurainen 2003, 52.) Vastavuoroisesti kansakoulu ja varhainen peruskoulu vastasivat osaltaan seurakunnan musiikkikasvatuksesta pitämällä opetustyössään vahvasti esillä virsilauluperinnettä ja hartaudentarjoamista.

Vaikka vahva side koulun ja kirkon kasvatustyössä onkin hälvennyt jälkimodernin ajan muutosten myötä, ovat kasvatuksen sisällöt säilyneet monilta osin samankaltaisina molempien tahojen omassa, itsenäisessä musiikkikasvatustyössä. Laulaminen, soittaminen ja musiikin kuuntelu ovat keskeisiä osa-alueita yhä tänä päivänä niin koulun musiikintunneilla kuin seurakunnan musiikkityössä. Minua kiinnostaa selvittää, löytyykö peruskoulun ja kirkon musiikkikasvatuksen tavoitteista yhteistä tarttumapintaa, jonka varaan vielä tänä päivänä voisi rakentaa aidosti toimivaa yhteistyötä. Mikä estää seurakuntaa tarjoamasta kouluikäisille lapsille ja nuorille sellaista musiikkitoimintaa, joka luontevasti jatkuisi koulun musiikinopetuksen sisällöistä? Olisiko seurakunnan musiikkikasvatuksella jotakin muuta annettavaa koulun yksilökeskeisten osaamistavoitteiden tueksi?

Koulun ja kirkon yhteistyömahdollisuuksien perusteluja pohdin varsinaisesti vasta gradututkimuksessani. Sen sijaan tässä tutkimuksessani keskityn analysoimaan ja vertailemaan peruskoulun musiikinopetuksen ja seurakunnan musiikkikasvatuksen tavoitteita. Tutkimukseni tarkoituksena on valottaa, miltä osin koulussa ja kirkossa annettava musiikkikasvatus on yhteneväistä ja mitä eroavaisuuksia kasvatusajattelussa ja -toiminnassa on. Tämän tutkimuksen teoriatausta ja selvitystyö toimivat hyvänä pohjana maisterivaiheen tutkimukselleni, jossa tavoitteiden vertailun lisäksi hahmottelen perusteluja ja tarpeita peruskoulun ja kirkon musiikkikasvatuksen yhteistyömahdollisuuksille.

2 KOULUN MUSIIKINOPETUKSEN TAVOITTEET

2.1 Tavoitteiden taustalla

Peruskoulussa tapahtuvaa opetus- ja kasvatustyötä ohjaa valtakunnallisesti *Perusopetuksen opetussuunnitelma* (tästä eteenpäin POPS), jonka viimeisin ja tällä erää voimassa oleva versio on vuodelta 2004. Vuosikymmenen mittainen uudistussykli pitäänee tälläkin kertaa paikkansa, sillä parhaillaan Opetushallitus ja valtioneuvosto ovat valmistelemassa uutta opetussuunnitelmaa ja tuntijakoa vuodelle 2016. POPS on hallinnollisesti sitova asiakirja, jossa on määritelty yleissivistävän peruskoulun tehtävät, opetuksen järjestämisen lähtökohdat ja niiden toteuttaminen sekä kasvatuksen arvopohja ja yleiset tavoitteet. Näiden lisäksi POPSiin on kirjattu oppiainekohtaisesti oppilaiden kehitystason mukaisesti jaotellut tavoitteet ja viitteellisesti opetustoimintaa ohjaavat keskeiset sisältöalueet. Opettajan tehtäviin koulussa kuuluu arviointi, jonka tueksi POPSissa on kuvaus arvosanaan hyvä vaadittavista oppilaan saavuttamista taidoista. (POPS 2004.) Opetussuunnitelman perusteet toimivat sisällöllisenä pohjana käytännön opetustyössä vaikuttaville kunta- ja koulukohtaisille opetussuunnitelmille.

Peruskoulun opetuksella nähdään POPSin (2004) mukaan sekä kasvatus- että opetustehtävä, jossa tarkoituksena on kasvatettavan yksilön näkökulmasta tukea kasvua ja terveen itsetunnon kehittymistä monipuolisesti, edistää kriittisen ja luovan ajattelun taitoja sekä tietoisuutta yhteiskunnan arvomaailmasta ja toimintatavoista. Lisäksi opetuksen myötä yksilöllä on mahdollisuus kartuttaa yleissivistystä, suorittaa oppivelvollisuus ja hankkia siten valmiudet jatko-opintoihin. Toisaalta koulutuksen taustalla on yhteiskunnan halu sivistyksellisen pääoman, yhteisöllisyyden ja tasa-arvon lisäämiseen ja kehittämiseen sekä osallistuvien kansalaisten kasvattaminen ja kulttuuriperinnön siirtäminen sukupolvilta toisille. (POPS 2004, 6.) Opetussuunnitelman perusteissa määritellyt opetuksen päämäärät sisältävät listauksen useista yleisesti tärkeinä pidetyistä arvoista ja tavoitteista. Samalla voidaan kuitenkin kriittisesti kysyä, onko opetussuunnitelma arvopohjineen, kasvatuskäsityksineen, -sisältöineen ja -tavoitteineen täysin yksiselitteinen ja ristiriidaton.

2.1.1 Koulun kasvatustavoitteista

Ihmiskäsitys on kokonaisvaltainen näkemys siitä, millainen ihminen on ja mitä hän voi tehdä itsestään. Kasvatuksella pyritään saamaan aikaiseksi muutosta kasvatettavassa ihmisessä, joten kasvatustavoitteiden asettamiseen vaikuttaa lähtökohtaisesti myös kasvattavan tahon kuva kasvatettavasta. (Hirsjärvi 1982, 1, 5.) Patrikainen (1997, 57) jatkaa aiheesta sanomalla, että pohja kasvatusteoreettisten mallien rakentumiselle muodostuu ihmiskäsityksen perusteella. Näin ollen opetussuunnitelmatyön taustalla ovat vaikuttaneet oman aikansa yhteiskunnassa vallalla olleet näkemykset ihmisestä. Toisaalta perusopetuksen opetussuunnitelman perusteiden laadinnassa ei ole kuitenkaan sitouduttu pelkästään yhteen tarkkarajaisesti määriteltyyn ihmiskäsitykseen: arvosidonnaiset kasvatustavoitteet ovat syntyneet poliittisten kompromissien tuloksena ja ovat siksi luonteeltaan kovin yleispäteviä ja väljiä (Patrikainen 1997, 56).

Kauttaaltaan POPSista heijastuu kuitenkin näkemys, jossa ihmistä katsotaan kokonaisvaltaisesti. Holistinen ihmiskäsitys tarkastelee ihmistä kokonaisuutena, jonka mukaan ihminen todellistuu Rauhalan (2005, 32) jäsentämän mallin mukaisesti tajunnallisuuden, kehollisuuden ja situationaalisuuden olemismuodoissa. Näistä ensimmäisellä, tajunnallisuudella tarkoitetaan ihmisen psyykkis-henkistä olemassaoloa, joka kiteytyy mielellisyyden ja henkisyiden perusolemuksiin. Mieli edustaa sitä kokemussisältöä, jonka avulla ihminen tulkitsee ja ymmärtää ilmiöitä ja asioita ympärillään, kun taas henkisyys ilmentää korkeammanasteista tajunnallisuutta, kuten arvotajuntaa, vastuullisuutta ja eettisyyttä. Kehollisuus puolestaan kuvaa ihmistä orgaanisen elämän kokonaisuutena hyvin konkreettisella tavalla, sillä kemiallis-fyysisistä elintoiminnoista ei voida havaita muuta symbolista tai käsitteellistä merkitystasoa. Situationaalisuudella tarkoitetaan ihmisen olemassaoloa suhteina todellisuuteen eli sitä, kuinka ihminen kietoutuu todellisuuteen oman elämäntilanteensa kautta. Tämä osa-alue tulee erityisesti esiin ihmisen muodostaessa identiteettiään, sillä kyse on lähtökohdasta, josta käsin ihminen todellisuuttaan arvioi ja tarkastelee. (Rauhala 1991, 35–39; 1998, 30–31; 2005, 32–45.) Koulun opetus- ja kasvatustyö vaikuttaa ensisijaisesti ihmisen tajunnallisuuden ja situationaalisuuden tasoihin, mutta

Rauhala (1998, 72) korostaa, ettei yksikään holistisen ihmiskuvan mukaisista eri olemismuodoista voi puuttua kokonaisvaltaisena persoonana olemisesta.

Edellä kuvatussa holistisessa tulkinnassa ihmisyyttä ei siis keskitytä tarkkailemaan vain pelkistä fyysisistä lähtökohdista, vaan Rauhala tähdentää filosofisen ajattelun tarpeellisuutta materialistisen tutkimuksen täydentäjänä ihmisen koko olemuksen analysoinnissa (Rauhala 1998, 13–14). Holistisuus on perustana myös humanistisen psykologian muodostamalle ihmiskäsitykselle, sillä siinä ihmisen kokonaisvaltaisuuden ohella korostetaan etenkin ihmisen henkisyttä arvoineen, vastuineen ja moraalitajuineen. Ihminen nähdään tietoa etsivänä ja tutkivana, sivistyneenä ja ainutkertaisena yksilönä. (Rauhala 1991, 34, 50.)

Oppilas nähdään POPSiin (2004, 7) kirjatun oppimiskäsityksen mukaan aktiivisena ja tavoitteellisena toimijana oppimisprosessissa, jossa oppimista uusien tietojen ja taitojen osalta tapahtuu sekä yksilöllisesti että yhteisöllisesti. Sosio-konstrukttiivisen oppimisen näkökulman mukaisesti oppimisprosessissa opittavaa ainesta tulkitaan samanaikaisesti sekä yksilöllisellä että sosiaalisella tasolla. Vaikka yksilö rakentaakin tietoa kognitiivisesti aiempien tietorakenteidensa pohjalta, nähdään sosiaaliset suhteet ja vuorovaikutus välttämättömänä osana oppimiselle ja tiedon lopulliselle konstruomiselle. Opetuksessa korostuu tällöin oppijan itseohjautuvuus ja yhteistoiminnalliset menetelmät. (Kauppila 2007, 35–52.) Tätä ajatusta jatkaen POPSissa opetus- ja työskentelytapojen kohdalla mainitaan monipuoliset ja oppilaan aktiivista osallistumista vaativat oppimismenetelmät, jotka kehittävät niin oppimisen ja ajattelun taitoja kuin sosiaalista valmiutta. Tavoitteena on myös saavuttaa avoin, yhteistyötä tukeva ja oppimiselle myönteinen ilmapiiri, jossa ilmenee sekä oppilaiden keskinäistä että opettajan ja oppilaan välistä vuorovaikutusta. (POPS 2004, 7–8.)

Koulun on toimintakulttuurillaan, johon sisältyvät koulun käytänteet ja toimintamallit, yleinen oppimisen ilmapiiri sekä arvot, tarkoitus tukea johdonmukaisesti kaikkea käytännön opetus- ja kasvatustyötä sekä niille asetettujen tavoitteiden saavuttamista (POPS 2004, 7–8). Perusopetuksen arvopohjaksi nimetään ihmisoikeudet, tasa-arvon toteutuminen niin yksilön ja sukupuolten välillä kuin alueellisesti, demokratia, luonnon

monimuotoisuuden ja ympäristön elinkelpoisuuden säilyttäminen sekä monikulttuurisuuden hyväksyminen. Opetus rakentuu suomalaisen kulttuurin pohjalle, jonka lisäksi yhteisöllisyydellä, vastuullisuudella, yksilön vapauksien ja oikeuksien edistämällä sekä suvaitsevaisuudella on tärkeä sija opetuksen perustana. (POPS 2004, 5.) Tiivistettynä yleissivistävän peruskoulun ihanteena on kasvattaa oppilaasta sivistynyt ja itseään kehittävä, tasapainoinen ja terveellä itsetunnolla varustettu yksilö, joka toimii vastuullisesti ja aktiivisesti yhteisön jäsenenä ja yhteisönsä hyväksi.

2.1.2 Musiikinopetuksen järjestämisestä

Perusopetuksen tuntijako on valtioneuvoston laatima ja sitä kautta opetuksen järjestäjää velvoittava asiakirja. Siihen on kirjattuna peruskoulussa opetettavat oppiaineet ja niiden tuntimäärät kullakin vuositasolla. Tällä erää voimassa oleva tuntijako on POPSin tavoin vuodelta 2004, mutta opetussuunnitelman uudistustyö on edennyt jo siihen vaiheeseen, että uusi tuntijako vuodelle 2016 on julkistettu.

Nykyisessä tuntijaossa (2004) musiikkia on merkitty opetettavaksi kaikille pakollisena aineena 4- tuntia vuosiluokilla 1.–4. ja 3- tuntia vuosiluokilla 5.–9. Taideaineena musiikkia opetetaan usein myös valinnaisena aineena, mutta tällöin opetus kohdistuu koko ikäryhmän sijasta vain valinnaisryhmälle. Minimissään musiikkia siis opetetaan kaikille oppilaille peruskoulun aikana yhteensä 7 vuosiviikkotuntia. Taito- ja taideaineiden osalta tuntijakoa voidaan kuitenkin kunta- ja koulukohtaisesti muokata ja näin ollen musiikin määrä pakollisena aineena voi oppilaalla olla tätä enemmän. (Perusopetuksen tuntijako 2004.) Näin on esimerkiksi Jyväskylän Normaalikoulun tuntijaossa, jossa musiikkia opetetaan valtakunnallisesta ehdotuksesta poiketen alakoulussa 10-12 tuntia ja vielä yläkoulussakin 2 tuntia (Jyväskylän Normaalikoulun tuntijako 2009). Huomattavaa tämänhetkisessä valtakunnallisessa tuntijaossa musiikin aineenopetuksen osalta on sen heikko asema: musiikkia opetetaan tällä erää kaikista peruskoulun yläkoulussa opetettavista aineista vähiten, sillä perusopetuksen tuntijaosta (2004) selviää, että esimerkiksi muita taito- ja taideaineita sekä jopa oppilaanohjausta on yläkoulussa tuntimäärällisesti enemmän.

Valtioneuvosto hyväksyi 28.6.2012 uuden vuonna 2016 voimaantulevan perusopetuksen tuntijaon. Taito- ja taideaineiden asemaa haluttiin uudistustyössä vahvistaa, joten lisäystä tuli niin oppiainekohtaisiin tuntimääriin kuin taito- ja taideainepainotteiseen valinnaisuuteen. Musiikinopetuksen kohdalla uusi tuntijako tarjoaa yhden vuosiviikkotunnin lisäyksen yläkouluun 7.-9. vuosiluokalle. Näin musiikinopetuksella on jatkossa tasa-arvoisempi asema muihin taidekasvatusta antaviin oppiaineisiin verrattuna. Oman tutkimukseni kannalta huomiota kannattaa kiinnittää myös uuden tuntijaon päätökselle vähentää uskonnon tuntimäärää ja siirtää sen opetuksen painopistettä enemmän alakoulun puolelle. (Perusopetuksen tuntijako 2012.) Uskoakseni opetussuunnitelman uskonnon sisältöalueisiin kuuluvan seurakuntayhteistyön toteuttamiselle löytyy näin ollen jatkossa mahdollisuuksia ja ehkäpä myös tarpeita muiden oppiaineiden opetuksen yhteydestä.

Opetussuunnitelmatyön ollessa käynnissä nousee aika-ajoin esille myös keskustelu musiikinopetuksen tarpeellisuudesta. Kovanen (2010) on tutkimuksessaan analysoinut niitä argumentteja, joilla musiikinopetusta perusteltiin edellisen opetussuunnitelman uudistustyön aikana. Tutkimuksessa selvisi, että musiikkikasvatuksen puolesta käyty keskustelu on ollut erittäin aktiivista, eikä musiikinopetuksen tärkeyttä suoranaisesti vastustavia puheenvuoroja liiemmin löytynyt. Argumentoinnissa musiikkikasvatuksen tarpeellisuudesta nousi esille näkökulmia musiikin itseisarvosta, musiikkikasvatuksen positiivisista vaikutuksista yksilön persoonan kasvuun, tunteisiin ja arvo-orientaatioon sekä musiikin yhteydestä oppimisen ja kognitiivisten prosessien kehittymiseen. Lisäksi musiikin katsotaan liittyvän olennaisesti niin kulttuurisen ja sivistyneen ihmisen yleissivistykseen kuin ihmisen kokonaisvaltaiseen hyvinvointiin. Näiden ohella musiikinopetuksen erityispiirteinä painotettiin merkityksellisyyden kokemista ja yhteisöllisyyttä. (Kovanen 2010, 57–58.)

Musiikkikasvatuksen puolestapuhujilla riittää argumentteja oppiaineen puolustukseksi, mutta keskustelua on käyty vailla varsinaisia vastaväitteitä. Kovanen analysoi tämän keskustelussa ilmenevän ristiriidan johtuvan siitä, että musiikkikasvatusta puolustavat argumentit pohjaavat käytännössä hyvin erilaisille taustaolettamuksille kuin mitä ympärillä toteutuva koulutuspolitiikka uusliberalistisine linjauksineen edustaa.

Musiikkikasvatusta perustellaan humanistisilla arvoilla sekä yksilön kasvun ja yksilön itseisarvon lähtökohdista. Sen sijaan uusliberalistinen koulutuspolitiikka tähtää työelämän, toimeentulon ja kilpailukyvyn kannalta hyödyllisiin ja tarkoituksenmukaisiin sisältöihin. (Kovanen 2010, 57–62.)

Oravakangas (2005, 127) pohtii väitöstutkimuksessaan koulutuksen ajautumista taloudelle alistaiseksi ja kysyy, voiko koulutuksella ja kasvatuksella olla toisistaan eroavat näkemykset ihmisestä. Tämä näkökulma korostuu yhä enenevässä määrin nykypäivän koulutuspolitiikassa: asenneilmapiiri on vähitellen muuttunut suuntaan, jossa koulutuksen merkitys nähdään vain välineellisenä. Sitä vastoin opetussuunnitelmassa musiikinopetuksen päämäärät nousevat edelleen vahvasti yksilön lähtökohdista. Nämä kasvatustavoitteet noudattavat pitkälti samaa linjaa kristillisten arvojen kanssa, joten kasvatusihanteiltaan seurakunta ja koulu edustavat vielä toistaiseksi yhdessä ns. pehmeitä arvoja yhteiskunnan uusliberalististen virtausten vastakohtana.

2.2 Peruskoulun opetussuunnitelman perusteet (2004)

2.2.1 Musiikki

Peruskoulun opetussuunnitelman perusteissa (2004) musiikin oppiaineen kohdalle on kirjattu tarkempien luokkatasokohtaisten tavoitteiden ja sisältöjen lisäksi myös musiikin opetuksen yleistavoite:

”Musiikin opetuksen tehtävänä on auttaa oppilasta löytämään musiikin alueelta kiinnostuksen kohteensa sekä rohkaista oppilasta musiikilliseen toimintaan, antaa hänelle musiikillisen ilmaisuvälineitä ja tukea hänen kokonaisvaltaista kasvuaan. Opetuksen tehtävänä on myös saattaa oppilas ymmärtämään, että musiikki on aika- ja tilannesidonnaista.” (POPS 2004, 232).

Yleistavoitteen mukaisesti koulun musiikinopetuksessa pääpaino kohdistuu monipuoliseen musiikkikasvatukseen, jossa pyritään kannustamaan kutakin oppilasta löytämään itselleen mieluisia kiinnostuksen kohteita musiikin alueelta ja innostamaan oppilasta osallistumaan musiikilliseen ilmaisuun oman tasonsa mukaisesti. Musiikinopetuksessa oppimisen perustana nähdään toiminnallisuus musisoimisen ja musiikin kuuntelun muodoissa: omakohtaisen tekemisen kautta oppilas voi myös

saavuttaa itselleen merkityksellisiä kokemuksia, jotka toimivat musiikin ymmärtämisen edellytyksenä. Vuosiluokkien 1–4 tavoitteissa painopisteeksi on yleispätevästi ilmaistu kokemusten tarjoaminen monenlaisista äänimaailmoista ja musiikeista, kun taas vuosiluokilla 5–9 pyritään jo tietoisemmin jäsentämään musiikillista maailmaa ja musiikillisia kokemuksia. (POPS 2004, 232–234.) Musiikinopetuksen tavoitteet olen jakanut yleistavoitteen pohjalta kolmeen pääosaan, joita ovat (1) taidolliset ja toiminnalliset tavoitteet, (2) tiedolliset tavoitteet sekä (3) kokonaisvaltaiseen kasvuun ja kehitykseen liittyvät tavoitteet.

Taito- ja taideaineeksi lukeutuvan musiikin tavoitteiksi voidaan luontevasti nimetä ensimmäisen (1) tavoiteryhmän mukaisesti taidollisia ja toiminnallisia päämääriä. Lähtökohtana on rohkaista oppilasta musiikilliseen toimintaan ja sitä myöten vahvistaa hänen musiikillisia ilmaisuvälineitä. Musiikillinen toiminta alakoulun pienimmillä oppilailla on luonteeltaan kokonaisvaltaista ja leikinomaista, jossa tavoitteena on rohkaista itseilmaisuuksiin laulun, soiton ja liikkumisen keinoin sekä yksin että ryhmän jäsenenä. Leikin kautta oppilasta voidaan kannustaa lisäksi toteuttamaan omia mielikuviaan musiikin eri elementtien muodossa. Musisoinnin ohella musiikillisia taitoja harjoitellaan alaluokilla aktiivisen ja keskittyneen kuuntelun tavoin. Ylemmillä vuosiluokilla oppilaan omaa musiikillista osaamista ja itseilmaisua kehitetään eri alueilla lähinnä yhteismusisoinnista käsin, kuuntelun osalta taitoja syvennetään kriittisen tarkastelun muodossa. Tavoitteena on myös musiikillisen keksinnän kautta rakentaa luovaa suhdetta musiikkiin ja sen erilaisiin ilmaisumahdollisuuksiin. Musiikillisten taitojen kehittämisessä korostuu etenkin pitkäjännitteinen harjoittelu, joka jatkuu läpi peruskoulun musiikinopetuksen. (POPS 2004, 232–233.)

Toisena (2) tavoitealueena on musiikkiin liittyvät tiedolliset tavoitteet, joiden kattavana teemana on jo yleistavoitteessakin mainittu musiikin tilanne- ja aikasidonnaisuuden ymmärtäminen. Tällä tarkoitetaan tietoisuutta musiikin merkityksistä erilaisten ihmisten keskuudessa eri aikoina ja eri kulttuureissa. Alaluokkien (vuosiluokat 1–4) kohdalla tätä tavoitetta kohti kuljetaan tutustumalla musiikillisen maailman monimuotoisuuteen, sen sijaan isompien oppilaiden (vuosiluokat 5–9) kanssa perehdytään aiheeseen jo tarkemmin jäsennellysti. Musiikin teoreettista osaamista

edustavat musiikin peruselementit sekä erilaiset musiikilliset käsitteet ja merkinnät, joiden käyttöä opetellaan koulun musiikinopetuksessa jokaisella luokkatasolla. Alaluokilla eri elementit esiintyvät lähinnä musiikillisen toiminnan ja keksinnän yhteydessä, kun taas ylemmillä luokilla kaivataan sekä musiikin peruselementtien ja käsitteiden teoreettista ymmärtämistä että merkintöjen hallitsemista musiikillisen tekemisen kontekstissa. Tiedollista osaamista laajennetaan yläluokilla myös tyylien tuntemuksen syventämisellä sekä musiikin kriittisen arviointitaidon harjaannuttamisella. (POPS 2004, 232–233.)

Musiikin opetuksen viimeiseen (3) tavoiteryhmään sisältyvät ne tavoitteet, jotka tukevat oppilaan kokonaisvaltaista kasvua ja kehitystä. Osana oppilaan omaa identiteetin rakennuksen prosessia musiikinopetus vaikuttaa oppilaan musiikillisen minäkuvan muodostumiseen. Tavoitteena on muodostaa positiivinen suhde musiikkiin sekä antaa välineitä uteliaaseen ja arvostavaan suhtautumiseen erilaisia musiikkeja kohtaan. Yhteismusisoinnin avulla harjaantuvat puolestaan oppilaan sosiaaliset taidot, kuten erilaisuuden hyväksyminen ja arvostaminen sekä vastuullisuus toimia ryhmän jäsenenä. Rakentavaa kriittisyyttä harjoitellaan musiikinopetuksen yhteydessä mediakasvatuksen ja teknologian hyödyntämisen keinoin, lisäksi musiikinopetuksen tavoitteena on esimerkiksi muihin oppiaineisiin integroitumalla lujittaa oppilaan kokonaisvaltaisen kasvun päämäärää. (POPS 2004, 232–233.)

2.2.2 Muita poimintoja koulun opetussuunnitelmasta

Tämän tutkimuksen kannalta keskeisiä tavoite- ja sisältöalueita peruskoulun opetussuunnitelmasta löytyy musiikin opetuksen ohella myös uskonnon oppiaineen kohdalta. Peruskoulun kaikkien uskontosidonnaisten ryhmien opetukselle antaa yleisleimansa uskonnolliseen ja katsomukselliseen sivistykseen pyrkiminen, eikä opetukseen näin ollen kuulu erillisiä hartaustilanteita lukuun ottamatta uskonnon harjoittamista. Koulun uskontotuntien opetus poikkeaa siten luonteeltaan kirkon hengellisestä uskontokasvatuksesta, vaikka molempien kasvatustyössä onkin havaittavissa yhteinen suunta ja instituutioiden välinen positiivinen vuorovaikutus. (Vanne 2008, 132, 140.) Uskonnonopetuksen yleinen näkökulma on tarkastella elämän uskonnollista ja eettistä ulottuvuutta niin oppilaan henkilökohtaisesta kuin

yhteiskunnallisen ilmiön laajasta perspektiivistä. Käsittelyn kohteena on myös uskonnon kulttuuriset vaikutukset ja etenkin suomalaisessa yhteiskunnassa vaikuttavien katsomusperinteiden ymmärtäminen. (POPS 2004, 204.)

Evankelisluterilaisen uskonnon opetuksessa seurakunnan kannalta keskeisiä sisältöalueita ovat monipuolinen tutustuminen uskonnolliseen kulttuuriin ja kirkon toimintamuotoihin sekä uskonnollisten vaikutusten havaitseminen ympäröivässä yhteiskunnassa ja kulttuurissa (POPS 2004, 204). Vuosiluokilla 1–5 oppilaat perehtyvät ympäröivään uskonnolliseen maailmaan sekä tietojen että omien kokemusten kautta, erityisesti tutustumiskohteena on luterilainen kirkko ja seurakunnan toiminta. Seurakuntayhteistyö korostuu etenkin luterilaisen kirkon elämään liittyvissä sisällöissä: kirkkovuoden juhlat ja niihin liittyvät tavat sekä seurakunnan keskeiset toimintamuodot, kuten jumalanpalvelukset, kirkolliset toimitukset ja muu toiminta toteutuvat uskonnonopetuksessa usein yhteistyössä seurakunnan kanssa. Myöhemmillä vuosiluokilla (luokat 6–9) tietoisuutta oman uskonnon luonteesta ja merkityksestä syvennetään. Luterilaisen kirkon kohdalla se tarkoittaa perehtymistä kirkon uskonkäsitykseen ja kirkkohistoriaan. Lisäksi olennaista on syventyminen suomalaiseen katsomusperinteeseen, esimerkiksi luterilaisen kirkon jäsenyyden ja toiminnan kautta. (POPS 2004, 204–207.)

Tutkimukseni lähtökohdista katsoen merkityksellistä on, että virsien, hengellisten laulujen ja muun kristillisen musiikkiperinteen tunteminen sisältyy opetussuunnitelman tavoitteisiin läpi peruskoulun (POPS 2004, 205, 207). Musiikkisisältöjen ohella myös monet luterilaisen kirkon toimintaan liittyvät sisällöt ovat laadultaan sellaisia, että niiden toteuttamisessa seurakunta voi merkittävästi täydentää koulun opetustyötä. Tärkeässä osassa edellä mainittujen lisäksi on arvotietoisuuteen ja eettisyyteen kasvattaminen, jota myös opetellaan kattavasti koko peruskoulun ajan. Pienemmillä oppilailla (vuosiluokat 1–5) tavoitteena on tutustua eettisten asioiden pohdintaan kristillisestä näkökulmasta ja oppia toimimaan eettisesti vastuullisella tavalla. Luokilla 6–9 eettisen ajattelun perusteita, normeja ja arvoja opitaan tunnistamaan sekä soveltamaan yhä perusteellisemmin omaan pohdintaan ja toimintaan. (POPS 2004, 204–207.)

Koulun opetus- ja kasvatustyön tavoitteita voidaan tukea varsinaisen koulutyöskentelyn ulkopuolella oppilaille vapaaehtoisen kerhotoiminnan muodossa. Yleisessä kerhotoiminnan tavoitteessa sanotaan:

”Kerhotoiminnan tulee perusopetuksen tavoitteiden mukaisesti tukea oppilaan eettistä ja sosiaalista kasvua sekä itsensä monipuolista kehittämistä. Kerhotoiminnan tarkoituksena on edistää myönteisten harrastusten viriämistä sekä antaa oppilaalle mahdollisuus muuhunkin kuin tavanomaiseen koulutyöhön turvallisessa ja rauhallisessa ympäristössä.” (POPS 2004, 25.)

Kerhotoiminnassa oppilaalle annetaan tilaisuuksia monipuoliseen toimintaan ja myönteiseen vuorovaikutukseen sekä ohjaavien aikuisten että toisten lasten kanssa. Tavoitteina on kasvatustyön ohella lisätä lasten ja nuorten osallisuutta, antaa mahdollisuuksia onnistumisen kokemuksiin, kehittää luovaa ajattelua sekä kannustaa oppilaita tuottamaan omaa kulttuuriaan. (POPS 2004, 25.)

Koulujen suhtautuminen ympäröivään yhteiskuntaan on nykyisellään on nykyisellään avointa, joten myös seurakunta näyttäytyy koulun suuntaan luontevana yhteistyökumppanina. Uusi uskonnonvapauslakiaan ei aseta esteitä kirkon mukanaololle koulun arjessa. Huomioitavaa on, että seurakunnan yhteistyö paikallisen koulun kanssa voi olla hedelmällistä niin uskonnonopetuksen kuin myös kokonaisvaltaisesti yleisen kasvatustyön kontekstissa. (Holma 2008, 144.) Seurakunnan osallistuminen koulun kerhotoiminnan järjestämiseen toisi kouluille käyttöön lisäresursseja ja moniammatillisuutta, toisaalta yhteistyössä olisi synnergiaetuja myös seurakunnan kannalta.

3 SEURAKUNNAN MUSIIKKIKASVATUKSEN TAVOITTEET

3.1 Tavoitteiden taustalla

Seurakunnan musiikkitoiminnan kasvatustavoitteet on määritelty piispainkokouksen vuonna 1988 hyväksymässä julkaisussa *Musiikkikasvatus seurakunnassa - Kirkon musiikkikasvatuksen lähtökohdat ja tavoitteet*. Se on tälläkin hetkellä ainoa voimassa oleva asiakirja koskien koko seurakunnan yleistä musiikkikasvatustoimintaa. Lisäksi musiikkitoiminnan periaatteita ohjaa myös *Kirkon kasvatustoiminnan kokonaisuohjelma*, joka on peräisin kirkolliskokouksesta vuodelta 1977. Kuten näiden dokumenttien vuosikymmenten takaisista julkaisuajankohdista voidaan päätellä, kirkkomme ei ole pitänyt kiirettä uudistaa sekä koko kirkon toimintaa ohjaavia että yleisen musiikkityön kasvatustavoitteita. Tuovinen toteaaakin artikkelissaan (2003) tämänhetkiseen käytännön tilanteeseen pohjaten, etteivät nämä ohjelmat ja tavoitejulkaisut ole saavuttaneet kovin merkittävää asemaa seurakuntien musiikkikasvatustoiminnan suunnittelussa ja toteutuksessa (Tuovinen 2003, 436). Musiikkitoiminnan suuntauksia on toki sivuttu myös yksittäisten työalojen omissa tavoiteohjelmissa, kuten rippikoulusuunnitelmassa (2001) ja varhaisiän musiikkikasvatuksen tavoitteissa (2003), ja sieltä ne ovatkin siirtyneet paremmin käytännön toteutukseen asti. Tässä tutkimuksessa keskityn kuitenkin tarkastelemaan seurakunnan kasvatustyötä *Musiikkikasvatus seurakunnassa* -julkaisun näkökulmasta.

Kirkon kasvatustoiminnan kokonaisuohjelmassa (1977) tavoitteet on laadittu tukemaan yleispätevästi kaikkien seurakunnan työmuotojen kasvatustoimintaa. Tähän pohjaten *Musiikkikasvatus seurakunnassa* -julkaisussa musiikkikasvatusta ei nähdä irrallisena osana muusta seurakunnan kasvatustyöstä, vaan musiikin omat tavoitteet on jäsenneilty sisällölliseen yhteyteen kokonaisuohjelman, ja siten siis seurakunnan kaikkien työalojen, tavoitteiden kanssa. Painopisteeksi nostetaan musiikin monipuolinen rooli eri työmuotojen toiminnassa, jolloin vastuu musiikkikasvatuksen toteuttamisesta kuuluu kanttorin johdolla aivan kaikille kirkon hengellisen työn toimijoille. (*Musiikkikasvatus seurakunnassa* 1989, 7.)

3.1.1 Musiikin teologiasta

Seurakunnan musiikkitoiminnan lähtökohta nousee syvältä kirkon olemuksesta ja tehtävästä, mikä puolestaan antaa perustan myös kasvatustavoitteiden muodostamiselle.

”Kirkon tehtävä on kutsua ihmisiä armollisen Jumalan yhteyteen, tuoda elämään kestävä perusta ja rohkaista välittämään lähimmäisistä ja luomakunnasta” (Meidän kirkko 2007, 4).

Kirkko on olemassa, jotta ihmisissä ”syntyisi usko pyhään kolmiyhteiseen Jumalaan”. Sitä varten kristillisen kirkon tehtävänä on julistaa evankeliumia ja kutsua ihmisiä pelastukseen. Olemukseltaan kirkko on hengellinen yhteisö, joka tahtoo vastata erilaisten ihmisten hengellisen etsinnän tarpeisiin. Siellä osallisuus Jumalan lahjoihin saa yhteisöllisen muodon. Kirkon tehtävä on tuoda Jumalan rakkaus osaksi ihmisten arkielämää ja herättää meissä rakkaus lähimmäisiämme ja luomakuntaamme kohtaan. (Meidän kirkko 2007, 3–4.)

Luterilainen kirkko perustaa musiikin aseman kirkossa Raamatun sanoman lisäksi Martti Lutherin näkemyksiin: musiikki nähdään Jumalan luomistekona ja siksi sitä tulisi myös käyttää seurakunnan elämässä mahdollisimman rikkaasti ja runsaasti. (Musiikkikasvatus seurakunnassa 1989, 5.) Jo alkuseurakunta omaksui perinteen sekä laulun että soiton käytöstä Jumalan ylistämisen keinona, vaikka sittemmin kirkkoisät vieroksuivat pitkään soitinmusiikkia pakanallisten viittausten perusteella. Luterilaisessa musiikin teologiassa korostetaan monipuolista musiikin käyttöä: soittimet edustavat erilaisuudellaan koko luomakuntaa, joka siten sävelten keinoin iloitsee Jumalan luomistyön lahjoista. (Sariola 2003, 15–26.)

Martti Luther kannatti musiikin käyttöä jumalanpalveluksissa, sillä parhaimmillaan musiikissa on edustettuna evankeliumin tunnuspiirteet. Siksipä Jumalan sana kaikuu Lutherin mukaan jumalanpalveluksissa sekä saarnan että laulun sanoin. Uskonpuhdistajana Martti Luther toimi musiikin saralla ennen kaikkea virsilaulun edistäjänä, sillä hänen näkemyksessään virsi kuuluu jumalanpalvelusmusiikin keskeisimmäksi elementiksi sekä toisaalta myös ihmisen henkilökohtaisen uskonelämän hoitamisen välineeksi. Virsiperinnettä Luther kehitti kirjoittamalla uusia kansankielisiä virsitekstejä ja -sävelmiä. (Vatanen 2003, 317, 323–324.) Kirkkomusiikilla onkin ollut

historian saatossa vaihtelevia funktioita aina Bachin Raamatun tekstejä kuvittavista kantaateista valistusajan tunnelmamusisointiin asti. Nykyisin musiikki nähdään olennaisena osana jumalanpalvelusta: musiikki ei ole vain irrallinen ja ulkonainen osio, vaan se kuljettaa omalta osaltaan messun sisältöä soivassa muodossa eteenpäin. (Sariola 2003, 28–31.)

Sariola (2003, 34) kirjoittaa luterilaisen musiikin teologian näkemyksestä, jossa soivan sanan nähdään toimivan uskon tuntomerkinä kaksisuuntaisessa vaikutuksessa. Laulettu Jumalan sana on evankeliumin ilosanoman julistamista, jolloin sillä on uskoa synnyttävä merkitys. Toisaalta jo olemassa olevasta uskosta nouseva kiitollisuus toimii musiikin myötä myös vastauksena Jumalalle. Lisäksi huomionarvoista on, ettei uskonelämä rajoitu pelkästään seurakunnan jumalanpalveluksiin, vaan kirkkomusiikkia on kaikki musisoinnin lahjojen käyttämisen muodot niin seurakunnan kuin yksittäisten seurakuntalaistenkin muussa elämässä. Kirkko on luonteeltaan laulava kirkko: laulu ja soitto kaikukoon aina niin ilojen kuin murheiden keskellä Jumalan kunniaksi ja mielen rakentumiseksi. (Sariola 2003, 34–35.)

3.1.2 Kristillisestä kasvatustajatteluista

Kuten aiemmin luvussa 2.1.1 mainitsin, kasvattajatahon näkemys ihmisestä, ihmiskäsitys vaikuttaa kasvatuksen tavoitteiden asettamisen taustalla. Seurakunnan musiikkikasvatuksen tavoitteet pohjautuvat kristilliseen ihmiskäsitykseen ja tukevat sitä kautta osaltaan koko kirkon välittämää kristillistä maailmankuvaa. Hirsjärvi (1982, 56) toteaa, että kristillisen ihmiskäsityksen tarkkarajainen määrittelemine on haasteellista, mutta vankka ja pysyväluonteinen perusta, ihmisen suhde Jumalaan, erottaa sen erilliseksi muista ihmiskäsityksistä. Raamatun kirjoitusten mukaisesti kristillisessä ihmiskäsityksessä katsotaan, että ihminen on luotu Jumalan kuvaksi. Ihmistä ei voida nähdä irrallisena olentona, vaan ihmisyyteen kuuluu perustavaa laatua olevat riippuvuussuhteet: Suhde itseen, lähimmäisiin ja luomakuntaan merkitsee, että ihmisellä on oikeus ja toisaalta myös velvollisuus kehittää kaikkia lahjojaan sekä pitää huolta lähimmäisistään. Tärkeintä on kuitenkin noudattaa kutsua elää Jumalan yhteydessä, mikä tarkoittaa ihmisen toiminnan vapautta, mutta samalla myös vastuuta teoistaan Jumalalle. (Hirsjärvi 1982, 57–65.) Luojansa kuvaksi luotuna ihmisen

olemukseen keskeisesti kuuluu arvotajunta ja siksi hänen on omantuntonsa ohjaaman toiminnan kautta tarkoitus heijastaa Jumalan täydellistä hyvyyttä, oikeudenmukaisuutta ja totuudenmukaisuutta (Puolimatka 2011, 30).

Kasvatus muotoutuu kristilliseksi silloin, kun se on tavoitteiltaan ja sisällöltään kristillistä, toteaa Räsänen (2008). Kristilliselle kasvatukselle ei ole siten nimettävissä yksittäisiä didaktisia tai pedagogisia malleja, vaan menetelmiksi sopivat monet lähestymistavaltaan ihmisarvoa, kasvatettavaa ja Jumalaa kunnioittavat keinot. (Räsänen 2008, 288.) Kristillisen ihmiskäsityksen mukaisessa kasvatustajatteluksessa kasvatuksen tehtävänä on auttaa ihmistä kehittymään ihmiseksi ja näin ollen lähentymään Jumalan kuvaa. (Hirsjärvi 1982, 63.) Vaikka kristillinen kasvatustajattelu eroaakin monilta osin merkittävästi esimerkiksi tämän hetkessä koulumaailmassa esillä olevasta konstruktivismista, on näistä suuntauksista silti löydettävissä joitakin samankaltaisuuksia, etenkin oppijan roolista oppimisprosessissa. Kauppilaa (2007, 38–40) mukailen kasvatettavan yksilön katsotaan konstruktivismissa olevan itsenäinen, aktiivinen ja vuorovaikutteinen toimija, jota kasvattaja voi tukea prosessissa toimimalla tiedollisena ja sosiaalisena mallina. Samankaltaisesti Hirsjärvi tiivistää kristilliseen ihmiskäsitykseen perustuvan kasvatuksen olevan ihmiseksi kasvamaan saattamista, jossa tulee huomioida rinnakkain niin ihmisen yksilöllinen ainutlaatuisuus kuin yhteisöllinen olemus (Hirsjärvi 1982, 63–65). Suurimman ristiriidan konstruktivismille kirkon kasvatustyössä tuo kuitenkin etenkin yksilökonstruktivismissa vallalla oleva yksilölähtöisyys ja ihmisen arvotietoisuuden häilyvyys. Tällöin ihmisen todellisuuskäsityksen katsotaan olevan riippuvainen ihmisen omasta tavasta konstruoida maailmaa, eikä konstruktivismin mukaan näin ollen ole olemassa mitään objektiivista arvotodellisuutta (Kauppila 2007, 35–36). Sen sijaan seurakunnan toiminnan lähtökohtana on kirkon olemuksesta muotoutuva transsendenttinen ja objektiivinen arvotodellisuus, joka ei ole yksilöstä riippuvainen.

3.2 Seurakunnan musiikkikasvatuksen tavoitteet (1989)

Seurakunnan musiikkikasvatuksen keskeisimpänä tehtävänä on erimuotoisten musiikillisten taitojen kehittämisen lisäksi tukea ihmisen kokonaisvaltaista kasvua kristittyinä. Musiikin kasvatustoiminnan yleistavoite heijastaa myös musiikin yhteyttä koko kirkon olemukseen ja tehtävään.

”Kirkon musiikkikasvatuksen tavoitteena on auttaa ihmistä ymmärtämään musiikin merkitys kirkossa, kokemaan musiikki tärkeäksi kasvulleen kristittyinä ja löytämään elämässään musiikillisen ilmaisun mahdollisuuksia” (Musiikkikasvatus seurakunnassa 1989, 8).

Musiikkikasvatus seurakunnassa -julkaisussa (1989) tämä yleistavoite on jaoteltu kolmeen tavoitealueeseen, jotka ovat henkilökohtainen, seurakunnallinen ja yhteiskunnallinen tavoitealue. Varsinaisia tavoitteita näiden kolmen alueen alle on koottu yhteensä 15 kappaletta. Niiden tarkoituksena on antaa kirkon musiikkikasvatukselle selkeän yhtenäisen suunta, mutta jättää samalla runsaasti tilaa erilaisille käytännön toteutuksille (Musiikkikasvatus seurakunnassa 1989, 7). Olen eritellyt tavoitteet käyttäen hyväksi Tuovisen (2003, 436) jaottelumallia, jossa tavoitteet on jäsenelty sisältöjensä mukaan neljään pääalueeseen: (1) musiikki Jumalan luomislahjana, (2) musiikki ihmisen kokonaisvaltaisen kehityksen tukijana, (3) ihmisen musiikillisen ajattelun ja ilmaisun kehittäminen sekä (4) ihmisen uskonnollisen ja yhteisöllisen kasvun tukeminen musiikin avulla.

Ensimmäisessä (1) tavoiteryhmässä on tarkoituksena auttaa ihmistä ymmärtämään ja kokemaan musiikki Jumalan luomislahjana. Luomisessa lahjoitettu musiikki voi ilmetä monin eri tavoin, sillä musikaalisuus ei ole pelkkää suorituksellista valmiutta: esittävän laulun ja soiton lisäksi myös esimerkiksi musiikin kuuntelu ja siitä nauttiminen sekä kulttuurin luominen ja ylipäätään koko musiikin esteettinen muoto edustavat musiikin luomislahjoja. Luomisen teologian avara musiikkinäkemys mahdollistaa myös erilaisten musiikkityylien monipuolisen käytön seurakunnan toiminnassa. Kirkon musiikkikasvatuksen tavoitteena on herättää ihmisessä rakkautta musiikkiin sekä rohkaista ja kannustaa ihmistä kokemaan musiikilliset taipumuksensa ja nauttimaan niistä omien edellytystensä mukaisesti. Tarkoitus on myös kehittää omaa musikaalisuutta ja käyttää musiikin luomislahjaa Jumalan kunniaksi ja lähimmäisten parhaaksi. (Musiikkikasvatus seurakunnassa 1989, 11–12, 23–24; Tuovinen 437.)

Kirkon musiikkikasvatuksen toisena (2) tavoitteena on huomioida musiikin moninaiset mahdollisuudet ihmisen kokonaisvaltaisen kasvun ja kehityksen sekä hyvinvoinnin tukemisessa. Musiikki synnyttää ihmiselle elämyksiä, vapauttaa mielen kahleita, toimii itseilmaisun kanavana ja edesauttaa persoonan kasvua aina itsetuntemuksesta ja sosiaalisista valmiuksista motoriseen kehitykseen asti. Musiikilla nähdään olevan siten merkittäviä mahdollisuuksia ihmisen holistisen kasvun tukemisessa, mutta samalla kasvattajan on myös tiedostettava työnsä vastuullisuus. Kristillisen uskon mukaan inhimillinen kasvu on aina osaltaan hengellistä kasvua, jota musiikilla näin ollen voidaan rikastuttaa. Toisaalta huomioitavaa on, että hengellisen elämän kannalta rakentava musiikki voi edesauttaa myös persoonallista kasvua. Musiikkikasvatuksen tavoitteena on yhtä lailla auttaa ihmistä kehittymään kristittyinä tutustumalla kirkon musiikin rikkaaseen perinteeseen ja osallistumalla sen siirtämiseen eteenpäin. (Musiikkikasvatuksen tavoitteet 1989, 12–14, 20; Tuovinen 2003, 437–438.)

Kirkon musiikkikasvatuksen tavoitteissa (1989, 14) painotetaan erityisesti musiikin terapeuttisia ja hoitavia vaikutuksia ihmisen tunne-elämälle niin tunteiden tuottamisen kuin ilmaisemisen muodossa. Myös musiikin merkitys ihmisten väliselle vuorovaikutukselle on huomioitu kirkon ohjelmassa selkeästi, sillä erikseen mainitaan turvallisen ilmapiirin ja yhteyden syntyminen sekä ihmissuhdetaitojen, kuten kommunikointi ja toisten huomioonottaminen, kehittyminen. Lisäksi tavoitteissa näkyy kristillinen kasvatusajattelu arvokasvatuksen muodossa: musiikin esteettinen kokemusmaailma heijastaa ja toisaalta vaikuttaa arvomaailman muotoutumiseen, mikä edellyttää musiikkikasvattajalta kriittisyyttä ja vakaumukseen pohjautuvia musiikkivalintoja. (Musiikkikasvatuksen tavoitteet 1989, 13, 19–20, 25.)

Tavoitteet varsinaisten musiikkitaitojen osalta sisältyvät kolmanteen (3) tavoiteryhmään, joka keskittyy musiikillisen ajattelun ja ilmaisun kehittämiseen. Tämä varsin uusi sisältöalue kirkon musiikkikasvatuksen kentällä on nostettu seurakunnan tavoitteiksi yhteiskunnan muiden musiikkikasvatusta antavien organisaatioiden yleistymisen myötä. Toistaiseksi kanttorit huolehtivat pääasiassa seurakuntalaisten äänenkäytön kehittämisestä, mutta musikaalisuuden monimuotoisuuden huomioon

ottaen soiton ja laulun lisäksi myös musiikin olemuksen ja peruselementtien hahmottaminen, musiikillisten ilmiöiden tunteminen sekä musiikillisen estetiikan ja taiteen ymmärtäminen voi kuulua seurakunnan tavoitteellisen musiikkikasvatuksen piiriin. Näiden ohessa kirkko korostaa, että rikkaan musiikkiperinnön ja erilaisten musiikkikulttuurien tunteminen sekä kirkossa käytössä olevien musiikin muotojen ja kirkkovuoden kierron ymmärtäminen auttaa ihmisiä omaksumaan ja sitä myöten sitoutumaan itse kirkon pitkään musiikilliseen perinteeseen. Kristityn on velvollisuus käyttää ja kehittää Jumalan lahjoja, joten musiikillisten ilmaisukeinojen harjaannuttaminen ja ajattelun kehittyminen on nähtävä luontevana osana seurakunnan musiikkikasvatusta. Kun ihminen on saavuttanut riittävän musiikillisen taitotason, on hänen mahdollista hyödyntää musiikin lahjaa myös omaehtoisesti omassa elämässään. (Musiikkikasvatuksen tavoitteet 1989, 11, 22, 24–25, 27; Tuovinen 2003, 438.)

Viimeinen (4) ryhmä seurakunnan musiikkikasvatuksen tavoitteista on ihmisen uskonnollisen ja yhteisöllisen kasvun tukeminen musiikin avulla. Tämä kohta erottaa seurakunnassa tapahtuvan kasvatustyön selvimmin ja periaatteellisimmin muun yhteiskunnan tarjoamista malleista. Kirkossamme musiikilla on perinteisesti vahva rooli, sillä jo Luther korosti taiteita, erityisesti musiikkia Jumalan palvelemisen välineenä. Myös historian suuri kirkkomuusikko ja säveltäjä J.S. Bach määritteli kaiken musiikin päämääräksi ja lähtökohdaksi Jumalan kunnian ja ihmismielen rakentamisen (Vatanen, 2011). Palveluarvon lisäksi musiikin keinoin voidaan välittää evankeliumia, luoda tunnelmaa sekä kokea ja vahvistaa seurakuntayhteyttä. Teologisten ja hengellisten lähtökohtien ohella seurakuntatyön musiikkivalinnoilla voidaan nähdä myös musiikkikasvatuksellisia funktioita, esimerkiksi kirkon rikkaan musiikkiperinteen vaalimisessa ja erilaisten musiikkikulttuurien tuntemisessa. (Musiikkikasvatuksen tavoitteet 1989, 16–19, 24–25; Tuovinen 2003, 438–439.)

Yksilön tasolla kohdan neljä (4) tavoitteet perustuvat ajatukseen, jossa musiikin vaikutukset ihmisen kokonaisvaltaiseen kasvuun sisältävät myös ihmisen henkisen ja hengellisen kasvun osa-alueet. Kristitty voi kokea musiikin välineenä oman henkilökohtaisen uskon ilmentämisessä, toisaalta musiikin keinoin ihminen voi ilmaista uskoaan myös yhteisöllisesti. Seurakuntalaiselta toivotaan omaa aktiivisuutta, jonka

myötä hänellä on vastuuta sekä osallistua seurakunnan (musiikki)toimintaan että hoitaa hengellisyytään kotipiirissä. (Musiikkikasvatuksen tavoitteet 1989, 3, 22, 27; Tuovinen 2003, 438–439.) Edellisten lisäksi seurakunnan toiminnassa tärkeänä tavoitteena on välittää yksilölle kirkon arvoja ja elävää kulttuuriperintöä, sillä kirkko on aikojen saatossa ollut kansaa kasvattava kulttuurimahti ja vahvasti ihmiskuvaan vaikuttava voima (Hirsjärvi 1982, 55).

Tämän tutkimuksen näkökulmasta ydintavoitteeksi nousee seurakunnan musiikkikasvatuksen tavoitteiden kohta, jossa peräänkuulutetaan yhteistyötä seurakunnan ja kunnan kesken. Asiakirjan mukaan kirkko ei saisi olla toiminnaltaan eristyksissä muusta yhteiskunnasta, vaan sen olisi löydettävä yhteys paikkakunnan muuhun musiikki- ja kulttuurielämään. Musiikkikasvatuksen osalta luontevia yhteistyökumppaneita ovat esimerkiksi koulut, päiväkodit, musiikkioppilaitokset sekä erilaiset kuorot ja soitinryhmät. Tavoitteissa mainitaan seurakunnan aktiivinen rooli yhteistoiminnan luomisessa ja ylläpitämisessä, mikä tarkoittaa vastuullisuutta aloitteiden tekijänä ja toiminnan jatkajana. (Musiikkikasvatuksen tavoitteet 1989, 26–27.) Yhteistyöllä saavutettaisiin eittämättä laajamittainen ja yhtenäinen musiikkikasvatuksellinen kokonaisuus, jonka tavoitteisiin kirjattuna tarkoituksena olisi välttää turhaa päällekkäisyyttä. Miksi yhteistyötä tässä tilanteessa tarkastellaan kuitenkin vain kilpailutilanteen näkökulmasta, eikä toimintakulttuurin yhteistä kehittämistä nähdä molemminpuolisena voimavarana ja kaikkia osapuolia hyödyttävänä toimintana?

4 TAVOITTEET RINNAKKAIN

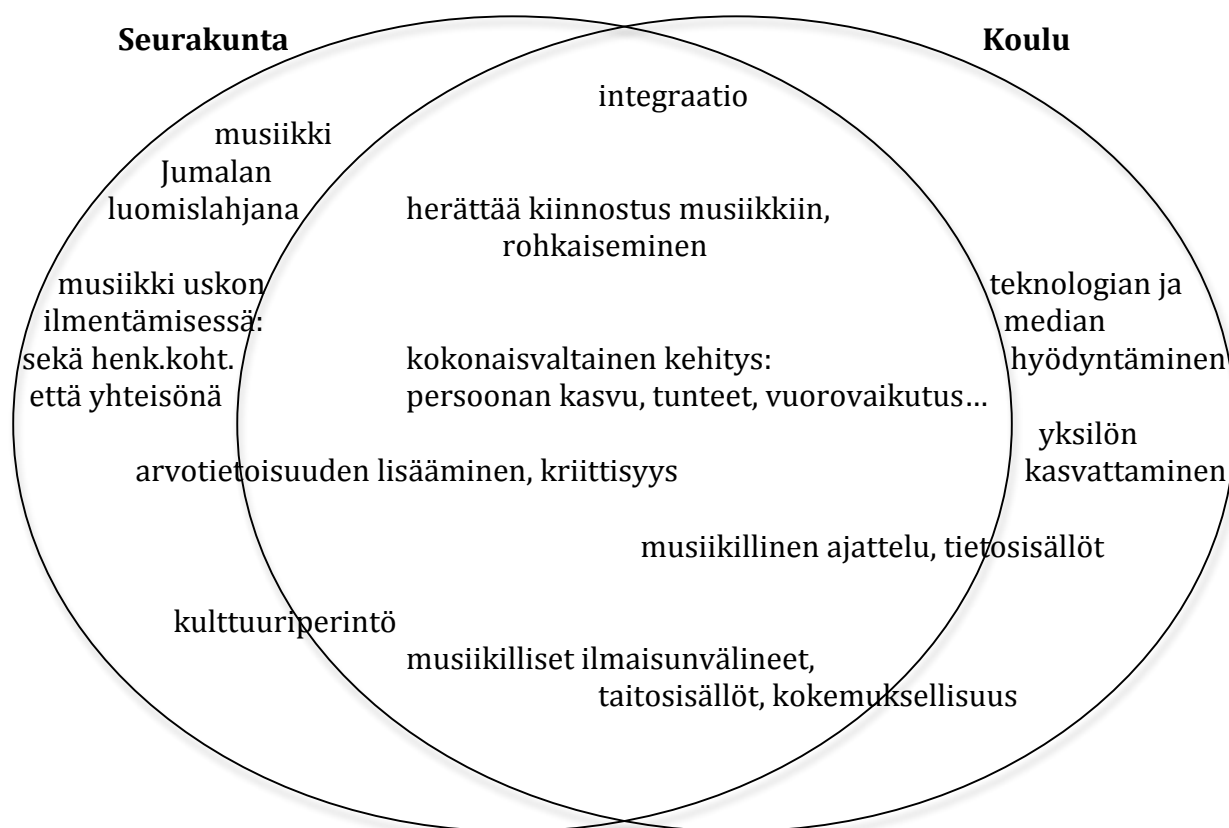
Peruskoulun opetussuunnitelman perusteita (POPS 2004) ja seurakunnan musiikkikasvatuksen tavoitteita (Musiikkikasvatus seurakunnassa 1989) vertailtaessa selviää, että koulun ja seurakunnan tavoitteissa ja toiminnan sisällöissä on paljon yhteneväisyyksiä. Selkein ero näiden kasvattajatahojen välillä on kasvatuksen lähtökohdissa: seurakunnan toiminnan perusteet lähtevät kirkon omasta olemuksesta, koulun opetuksessa päämäärä on sivistyksellinen. Vaikka seurakunnan yhtenä päätavoitteena on koulun tavoin kannustaa ihmisiä löytämään elämäänsä musiikillisia ilmaisen välineitä, pysyy kirkon musiikkikasvatustyön ydinsisältönä ja pohjana kuitenkin musiikin luomisteoreettinen näkemys. Sitä myöten musiikin käyttö liittyy seurakunnassa uskon ilmentämiseen niin yhteisöllisellä tasolla kuin osana henkilökohtaista kasvua kristittynä. Peruskoulussa musiikkikasvatukseen puolestaan perustuu opetukselliseen tehtävään, jonka kautta ensisijaisesti kartutetaan yleissivistystä musiikillisista tiedoista ja taidoista. Toisaalta peruskoulun opetustyöllä on myös kasvatuksellinen tehtävä, jonka päämääränä on tukea oppilaan yksilöllistä kasvua sekä edistää ajattelun taitojen ja arvotietoisuuden kehittymistä. Siinä missä seurakunta kasvattaa siis jäseniä elävään Kristuksen kirkkoon, on peruskoulun tähtäimenä kasvattaa osallistuvia ja sivistyneitä kansalaisia yhteiskunnan jäseniksi.

Sekä seurakunnan että koulun näkemys kasvatuksesta ja kasvatettavasta ihmisestä on paikoitellen hyvin samankaltainen humanistisine ja holistisine piirteineen, eikä kummankaan kasvattajatahon käsityksiä ole luokiteltavissa yksiselitteisesti minkään tarkkarajaisen oppimis- tai ihmiskäsityksen alle. Tiivistetysti voidaan sanoa, että POPSin tavoitteiden taustalla on havaittavissa piirteitä holistisesta ihmiskäsityksestä, joka korostaa ihmisen eri olemismuotojen muodostamaa yhtenäistä kokonaisuutta. Myös seurakunnan tavoitteiden perusteella yksilö nähdään kokonaisvaltaisesti, mutta kristilliseen ihmiskäsitykseen pohjautuen ihmisen suhde Jumalaan tuo vielä tärkeän lisäulottuvuuden holistiseen näkemykseen verrattuna. Molempien tahojen oppimiskäsityksissä painottuu aktiivinen ja itsenäinen yksilö sekä oppimisen yhteisöllinen luonne. Koulumaailmassa taustavireenä vaikuttaa sosio-konstruktivistinen

oppimiskäsitys, jossa painoarvoa on oppijan itse konstruoimalla maailmankuvalla. Kristillisessä kasvatuksessa oppijan rooli oppimisprosessissa on aktiivinen, mutta sen perustana on oppijasta riippumaton kristillinen maailmankuva.

Kasvatustyötä niin seurakunnassa kuin koulussa voidaan toteuttaa monin eri pedagogisin ja didaktisin menetelmin. Yksittäisten opetusmenetelmien sijasta seurakunnan kasvatustyöstä tekee kristillistä ensisijaisesti tavoitteiden ja sisällön kristillinen olemus. Koulun osalta konstruktivistinen pohjavire suosii opetusmenetelmien valinnassa oppilaiden aktivointia ja vuorovaikutusta tukevia sekä tiedon konstruoimiseen kannustavia metodeja. Monilta osin nämä lähtökohdat eivät ole toisiaan poissulkevia, vaan mahdollisuuksia yhtenäisien kasvatustieteiden käyttöön koulun ja kirkon parissa on runsaasti. Vaikka näiden instituutioiden kasvatustyön lähtökohdissa onkin ratkaisevaa eroavaisuutta, voi yhteistyötä kehittämällä löytyä molempien osapuolien tavoitteita palvelevia menetelmiä ja menettelytapoja.

Peruskoulun opetussuunnitelmaan (POPS 2004) ja seurakunnan tavoitejulkaisuun (Musiikkikasvatus seurakunnassa 1989) on kirjattu käytännön toimintaa ohjaavat kasvatustyön tavoitteet ja sisältöalueet. Olen tiivistänyt molempien tahojen musiikkikasvatuksen ydinkohdat seuraavaan malliin:

KUVIO 1. Seurakunnan ja koulun musiikkikasvatuksen tavoitteiden vertailu.

Kuten kuvioista 1 huomataan, ympyröiden yhteinen osuus eli koulun ja seurakunnan kasvatustyön yhteinen aines on varsin suuri. Muutamien aihealueiden kohdalla mainintoja löytyy molemmista tavoitejulkaisuista, mutta painopiste konkreettisessa kasvatustyössä on vahvasti keskittynyt vain toiselle kasvattajataholle. Nämä on merkattu kuvioon puoliksi yhtenevään osioon ja puoliksi yksittäisen tahon ympyrään. Lisäksi tavoitteista löytyy muutamia kohtia, jotka ovat tyypillisiä pelkästään toiselle kasvatusorganisaatiolle. Näissä eritoten ilmenee koulun ja kirkon luonteelle tyypilliset eroavaisuudet.

Selkeänä yhteisenä päämääränä sekä koulun että seurakunnan musiikkikasvatuksen tavoitejulkaisuissa on herättää ihmisessä, oppilaassa tai seurakuntalaisessa, kiinnostus musiikkiin sekä rohkaista häntä monipuoliseen musisoimiseen. Molempien kasvattajatahojen tavoitteista käy ilmi, että musisoimisella tarkoitetaan tässä yhteydessä varsin laajassa merkityksessä monenlaista musiikillista toimintaa.

Kiinnostuksen kohteena voi siis olla varsinaisen soiton ja laulun lisäksi esimerkiksi musiikin kuuntelu tai musiikista nauttiminen. Tavoitteissa välittyy myös kannustavan asenteen ja turvallisen ilmapiirin luominen.

Kuten edellä mainittiin, musiikkikasvatuksen perusta sekä koulussa että seurakunnassa muotoutuu tarjoamalla yksilölle musiikillisia virikkeitä ja motivoimalla häntä musiikilliseen toimintaan. Seuraava etappi kasvatustyössä on auttaa kutakin yksilöä löytämään hänelle sopivia musiikillisen ilmaisun välineitä ja tätä kautta päästä kehittämään hänen musiikillisia taitojaan. Koulun opetussuunnitelmassa on tarkasti määritelty musiikillisiin taitoihin liittyvät oppisisällöt: omina tavoiteryhminä on mainittu laulaminen ja yhteissoitto erilaisin instrumentein, kuuntelu sekä muu musiikillinen ilmaisu ja luovuus. Seurakunnan tavoitejulkaisussa ei luetella yksittäisiä ilmaisunkeinoja näin tarkasti, eikä niille ole asetettu omia yksityiskohtaisia tavoitteita kuten opetussuunnitelmassa. Yhteistä koulun ja seurakunnan musiikkikasvatukselle on halu antaa yksilölle monimuotoisia kokemuksia musiikillisesta ilmaisusta, joskin oppijan oma aktiivinen toiminta, tavoitteellinen taitojen kehittäminen sekä kokemuksellisuus oppimisen lähtökohtana tuntuvat painottuvan koulun tavoitteissa selkeästi seurakuntaa enemmän.

Taitosisältöjen lisäksi molemmat, koulu ja seurakunta, mainitsevat tavoitteissaan pyrkimyksen yksilön musiikillisen ajattelun kehittämiseen. Seurakunnassa tämä osa-alue on tavoitteellisen musiikkikasvatuksen parissa osittain varsin uusi sekä muutoinkin vähemmän painotettu. Sen sijaan koulussa opetuksen yleissivistävä perusta näkyy ensisijaisesti tietosisältöjen runsaassa määrässä. Musiikillisen ajattelun taitoa voi musiikkikasvatuksen keinoin parantaa musiikin olemuksen ja estetiikan ymmärtämisen kehittämällä, teoreettisen tietämyksen ja hahmotuksen oppimisella sekä monenlaisen musiikkitietouden omaksumisella.

Holistisuuteen painottuvista ihmiskäsityksistä juontuen musiikkikasvatuksen tavoitteet sekä koulussa että seurakunnassa eivät rakennu yksipuoleisesti pelkän tietotaidon kartuttamisen varaan, vaan kasvatuksessa otetaan huomioon ihmisen kokonaisvaltainen kehitys ja sen tukeminen mahdollisimman moniulotteisesti. Musiikkikasvatuksen

keinoin voidaan vaikuttaa yksilön persoonan kasvuun, vuorovaikutustaitoihin ja tunteensäätelyn kehitykseen, mikä tekee kasvatustyöstä erityisen vastuullista. Lisäksi kasvatuksen arvosidonnaisuus antaa oman leimansa koulussa ja seurakunnassa tapahtuvalle musiikkikasvatustyölle. Yleissivistävässä koulussa opetussuunnitelman arvopohja pyritään pitämään näennäisesti neutraalina, vaikka tosiasiallisesti kasvatustodellisuuden vaikuttavat salakavalasti kasvatusinstituutioiden ja yhteiskunnan valtarakenteet sekä niiden odotukset kasvatuksen tavoitteista. Kirkon sanoma pysyvine arvoineen puolestaan välittyy selkeästi läpi kaikenlaisen seurakunnan musiikkikasvatustyön. Yksilön arvotietoisuuden kehittymistä vahvistavat tunne-elämän monipuolinen kehitys ja emotionaaliset kokemukset, jotka siksi ovat tärkeässä osassa seurakunnan musiikkitoimintaa. Koulussa kasvatus painottuu tunnesiteisen arvokasvatuksen sijasta enemmän vain tietopohjaiseen kriittisyyden opettamiseen.

Musiikkikasvatuksen eriytyminen omaksi alueeksi yksilön kokonaisvaltaisesta kasvatuksesta katsoen tuntuu vieraalta ajatukselta niin seurakunnan kuin koulun lähtötilanteessa. Seurakunnan tavoitteissa maininta musiikkityön yhteydestä muihin kirkon toimialojen toimintaan toistuu kattavasti. Samoin koulun kasvatustyössä ajatus integraatiosta oppiaineiden ja yleisluontoisempien aihekokonaisuuksien välillä on läsnä koko opetussuunnitelman ydinajatuksessa. Käytännön toimintamalli ei integraation kohdalla ole koulussa kuitenkaan niin yksiselitteinen, sillä aidon eheytyksen toteutuminen vesittyy tällä erää pitkälti opetuksen jäykähköön oppiainepohjaiseen organisoitiin. Toisaalta seurakunnassa musiikkikasvatustyö on käytännön tasolla miltei täysin integroitunut osaksi muuta kirkon toimintaa, vaikkei työaloja yhdistelevää toimintaa olekaan kirkon piirissä tietoisesti nimetty integraatioksi.

Musiikkikasvatuksen tavoitteet niin koulussa ja seurakunnassa sisältävät hyvin paljon samankaltaisia kasvatustyön päämääriä, hieman erilaisilla painotuksilla ja toimintatavoilla höystettynä. Musiikillisissa sisällöissä seurakunnan musiikkikasvatuksen tavoitteista on löydettävissä melko tarkasti vastaavuuksia kouluopetuksen aiheisiin nähden. Molemmille yhteisten aihealueiden lisäksi koulun opetussuunnitelmassa painotusta on havaittavissa seurakunnasta poiketen mm. teknologian hyödyntämisen ja mediakasvatuksen suuntaan. Huomattavaa on, että

koulun tavoitteita ohjaa kouluinstituution yleissivistävä tehtävä, mikä näkyy tavoitteiden sisältörunsaudessa ja kasvatuksen taito- ja tietopainottuneisuudessa. Lisäksi koulun tavoitteista heijastuu vahvasti pyrkimys kasvattaa yksilöä: tavoitteissa mitataan yksinomaan yksilön oppimista. Seurakunta puolestaan sitoo musiikkikasvatuksen tavoitteidensa perusteella yksilön osaksi yhteisöä, sillä tavoitteita on määritelty niin henkilökohtaisella, yhteisöllisellä kuin yhteiskunnallisella tasolla. Seurakunnan tuoma yhteisöllinen näkökulma tukee osaltaan myös kulttuuriperinnön suojelemista, kehittämistä ja siirtämistä seuraaville sukupolville.

Seurakunnan musiikkikasvatuksen ehdottomasti selkein ja omaleimaisin tavoite nousee kirkon omasta olemuksesta ja musiikin teologisesta lähtökohdasta. Musiikin luonne Jumalan luomislahjana velvoittaa ihmisen käyttämään ja kehittämään lahjaansa, mikä siten toimii perusteena musiikin kasvatustehtävälle seurakunnassa. Uskon ilmentäminen musiikin keinoin tukee ihmisen kasvua kristittyinä niin henkilökohtaisella tasolla kuin yhteyden luojana koko seurakunnallisesti. Nämä kristilliset näkemykset ilmenevät toki vahvana läpi kaiken kirkon musiikkityön, mutta sen lisäksi kirkon tavoitteissa painotetaan musiikilliseen ajatteluun ja ilmaisuun liittyvien taitojen kehittämistä sekä kokonaisvaltaisen kasvun tukemista, aivan kuten yleissivistävän peruskoulunkin tavoitteissa.

5 PÄÄTELMÄT

Tässä tutkimuksessa jäsentelin peruskoulun opetussuunnitelman ja seurakunnan musiikkikasvatuksen tavoitteiden taustoja sekä vertailin tavoitteita keskenään. Tutkimuksen tarkoituksena oli selvittää, mitä yhteneväisyyksiä ja eroja koulun ja seurakunnan musiikkikasvatuksissa tavoitteiden tasolla on. Vertailun tuloksia avasin luvussa 4 sekä sanallisesti että kuvion muodossa. Aineistona tutkimuksessa käytin koulun ja seurakunnan musiikkikasvatusta ohjaavia tavoitejulkaisuja (POPS 2004 ja Musiikkikasvatus seurakunnassa 1989). Oleellinen ero näissä asiakirjoissa on niiden normatiivisuuden aste: siinä missä opetussuunnitelman perusteet on valtiovallan asettama ja opetustoimintaa velvoittava asiakirja, on piispainkokouksen hyväksymä seurakunnan musiikkikasvatuksen tavoitteiden julkaisu luonteeltaan enemmänkin yleinen ohjeistus kuin asetustasoinen dokumentti.

Tutkimuksessa selvisi, että peruskoulun ja kirkon musiikkikasvatuksen tavoitteisiin on kirjattuna paljon samankaltaisia kasvatuksen päämääriä ja sisältöjä. Molemmissa instituutioissa musiikkikasvatuksen tavoitteena on herättää ihmisessä monipuolinen kiinnostus musiikkiin ja rohkaista häntä musiikilliseen toimintaan, joka käsitteenä sisältää musisoimisen ja musiikista nauttimisen tapoja hyvin laajalla skaalalla. Toiminnan ja kokemuksellisuuden kautta sekä koulussa että kirkossa on tarkoitus harjaannuttaa musiikillisiä taitoja ja ilmaisuvälineitä, toisaalta musiikkikasvatuksen tavoitteina on myös tietosisältöjen ja musiikillisen ajattelun kehittyminen.

Seurakunnan kasvatustyön päämääränä korostuu vahvasti yksilön sitouttaminen osaksi yhteisöä, kun taas kouluopetuksen tavoitteet ovat pääsääntöisesti laadittu mittaamaan yksilön omaa osaamista taidoissa ja tiedoissa. Toki musiikin tekemisen vaikutukset ihmisen kokonaisvaltaiseen kasvuun sekä sosiaaliseen ja emotionaaliseen kehitykseen on julkilausuttu myös koulun opetussuunnitelmassa, mutta seurakunnan tavoitteissa nämä korkeamman tason tavoitteet saavat huomattavasti enemmän painoarvoa. Kristillisen kasvatuksen arvo-orientaation vuoksi seurakunnan musiikkikasvatuksella on koulun arvoneutraalia oppimisympäristöä enemmän annettavaa myös yksilön

arvotietoisuuteen kasvamisen prosessissa. Kirkon arvokäsitys tiivistyy siihen, että on olemassa jotain objektiivisesti arvokasta, johon ihmisen kannattaa sitoutua. Tästä lähtöolettamuksesta johtuen arvo-objektisuuden ymmärtäminen ja sitä kautta arvotietoisuuden kehittyminen on mahdollista, vaikkei ihminen itse kirkon oppiin haluaisikaan sitoutua.

Vaikka samanaikaisesti käytännön kasvatustyössä molemmat instituutiot suosivat pitkälti yhdenmukaisia toiminnansisältöjä, poikkeavat peruskoulun ja kirkon kasvatustoiminnan lähtökohdat ja päämäärät perustavanlaatuisesti toisistaan. Koulun opetustyön tehtävä on ensisijaisesti sivistyksellinen, lisäksi peruskoulun tavoitteena on kasvattaa sivistyneitä, osallistuvia ja vastuullisia kansalaisia yhteiskuntaamme. Vastaavasti kirkon perustehtävä varsinaisen musiikkikasvatustyön taustalla on julistaa evankeliumia, synnyttää ja ylläpitää uskoa Jumalaan sekä rohkaista ihmisiä toimimaan lähimmäisten ja luomakunnan parhaaksi. Koulu ja kirkko pyrkivät siis erilaisia päämääriä kohti hyödyntämällä osittain samankaltaisia sisältöjä käytännön kasvatustyössään.

Musiikkikasvatuksen tavoitteiden ja sisältöjen samankaltaisuuksien johdosta näkisin tutkimukseni valossa koulun ja seurakunnan väliselle yhteistyölle paljon mahdollisuuksia tulevaisuudessa. Seurakunnan musiikkikasvatuksen tavoitteissa mainitaan halu toimia yhteistyössä yhteiskunnan muiden kasvatustahojen kanssa (Musiikkikasvatus seurakunnassa 1989, 26), samoin peruskoulun opetussuunnitelmassa puhutaan kontaktin ottamisesta kirkon suuntaan ainakin uskonnonopetuksen kohdalla (POPS 2004, 204–207). Täytyy kuitenkin muistaa, että yhteistyöstä puhuttaessa tarkoitus on etsiä mahdollisuuksia toisen tahon kasvatustyön täydentämiseen ja tukemiseen, ei täysivaltaiseen korvaamiseen. Sekä yleissivistävän peruskoulun musiikinopetuksella että seurakunnan musiikkikasvatuksella on omista lähtökohdistaan johtuen tärkeä ja ainutlaatuinen sija koko yhteiskunnan laajuisessa musiikkikasvatuskentässä, eikä tätä jakoa ole syytä lähteä kumoamaan.

Yhteistyön perusteluja ja mahdollisuuksia kartoitan laajemmin gradututkimuksessani, jota jatkan tämän tutkimuksen jalanjäljissä. Tarkoitukseni on analysoida aineistot

sisällönanalyysin keinoin ja tehdä sen myötä tarkennuksia tämän tutkimuksen tuloksiin. Lisäksi tahdon tulevassa tutkimuksessani selvittää, miten seurakunnan musiikkikasvatus voi tukea ja täydentää koulun musiikinopetusta. Tämä tutkimus tulisikin nähdä alkusoittona ja teoreettisena taustana tulevalle maisterintutkimukselleni, sillä irralliseksi otettuna tämä tutkimus ei täytä tutkimuksen luotettavuuden kriteereitä mm. tutkimusmenetelmän osalta. Toivottavasti tämä tutkimus on kuitenkin onnistunut herättämään lukijassa mielenkiinnon jatkotutkimusta kohtaan!

LÄHTEET

Erkkilä, L. (2003). Kanttorin virka. Teoksessa L. Erkkilä, U. Tuovinen, E. Tuppurainen (toim.) *Kirkkomusiikin käsikirja*. Helsinki: Kirjapaja, 71–97.

Hirsjärvi, S. (1982). *Ihmiskäsitys kasvatustieteessä*. Jyväskylän yliopisto. Kasvatustieteen laitoksen julkaisu B1.

Holma, M. (2008). Koulun uskontokasvatus ja kirkko. Teoksessa J. Porkka (toim.) *Johdatus kristilliseen kasvatukseen*. Helsinki: Lasten keskus / LK-kirjat, 141–148.

Jyväskylän Normaalikoulun tuntijako. (2009). Viitattu 23.10.2013
https://www.norssi.jyu.fi/opetus-ja-opiskelu/opetussuunnitelma/ops_perusopetus/norssin_tuntijako_2009.pdf

Kauppila, R. (2007). *Ihmisen tapa oppia – Johdatus sosiokonstruktivistiseen oppimiskäsitykseen*. Jyväskylä: PS-Kustannus.

Kovanen, T. (2010). *Kaikki paitsi musiikkikasvatus on turhaa – Millä argumenteilla musiikkia puolustetaan yleissivistävän koulun oppiaineena?* Jyväskylän yliopisto. Musiikin laitos. Maisterintutkielma.

Meidän kirkko – Osallisuuden yhteisö. (2007). Kirkkohallitus, Suomen evankelis-luterilaisen kirkon keskushallinto. Sarja C 2007:10.

Musiikkikasvatus seurakunnassa: kirkon musiikkikasvatuksen lähtökohdat ja tavoitteet. (1989). Helsinki: Kirjapaja.

Oravakangas, A. (2005). *Koulun tuloksellisuus?* Kokkola: Jyväskylän yliopisto, Chydenius-instituutti. Väitöskirja.

Patrikainen, R. (1997). *Ihmiskäsitys, tiedonkäsitys ja oppimiskäsitys luokanopettajan pedagogisessa ajattelussa*. Joensuun yliopisto: Kasvatustieteellisiä julkaisuja n:o 36.

Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteet. (2004). Helsinki: Opetushallitus.

Perusopetuksen tuntijako 2004. (2004). Opetushallitus. Viitattu 23.10.2013
www.oph.fi/download/46678_pops_liite4.pdf

Perusopetuksen tuntijako 2016. (2012). Opetus- ja kulttuuriministeriö. Viitattu 23.10.2013
http://www.minedu.fi/OPM/Tiedotteet/2012/06/VN_tuntijako.html

Puolimatka, T. (2011). *Kasvatus, arvot ja tunteet*. Helsinki: Suunta-kirjat.

- Rauhala, L. (1991). *Humanistinen psykologia*. Helsinki: Yliopistopaino.
- Rauhala, L. (1998). *Ihmisen ainutlaatuisuus*. Helsinki: Yliopistopaino.
- Rauhala, L. (2005). *Ihmiskäsitys ihmistyössä*. Helsinki: Yliopistopaino.
- Räsänen, A. (2008). Kristillinen kasvatus teoriassa ja käytännössä. Teoksessa J. Porkka (toim.) *Johdatus kristilliseen kasvatukseen*. Helsinki: Lasten keskus / LK-kirjat, 287–304.
- Sariola, Y. (2003). Kirkkomusiikki ja musiikin teologia. Teoksessa L. Erkkilä, U. Tuovinen, E. Tuppurainen (toim.) *Kirkkomusiikin käsikirja*. Helsinki: Kirjapaja, 13–36.
- Tuovinen, U. (2003). Musiikkikasvatus. Teoksessa L. Erkkilä, U. Tuovinen, E. Tuppurainen (toim.) *Kirkkomusiikin käsikirja*. Helsinki: Kirjapaja Oy, 435–448.
- Vanne, A. (2008). Kristillinen kasvatus koulussa. Teoksessa J. Porkka (toim.) *Johdatus kristilliseen kasvatukseen*. Helsinki: Lasten keskus / LK-kirjat, 131–140.
- Vapaavuori, H. (2003). Virsi luterilaisessa perinteessä. Teoksessa L. Erkkilä, U. Tuovinen, E. Tuppurainen (toim.) *Kirkkomusiikin käsikirja*. Helsinki: Kirjapaja, 61–70.
- Vatanen, O. (2003). Laulu ja soitto. Teoksessa S. Häyrynen, H. Kotila, O. Vatanen (toim.) *Spiritualiteetin käsikirja*. Helsinki: Kirjapaja, 317–329.
- Vatanen, O. (2011). Luentomuistiinpanot kurssilla *Kirkkomusiikin teologia*. Sibelius-Akatemia.
- Värri, V-M. (2010). Kasvatuksen ihanteista ja päämääristä tässä ajassa. Teoksessa T. Jantunen, E. Ojanen (toim.) *Arvot kasvatuksessa*. Helsinki: Tammi, 42–56.